

Заняття 3

ФІЛОСОФІЯ ЕЛЛІНІСТИЧНОГО ТА РИМСЬКОГО ПЕРІОДІВ

ПЛАН

1. Епікуреїзм.
2. Стоїцизм.
3. Скептицизм.
4. Основні ідеї римських філософів.
5. Неоплатонізм.

1. До третього періоду античності (IV ст. до н. е. – поч. VI ст. н. е.) відносять елліністичну та римську філософію. **Скептицизм, стоїцизм, епікуреїзм** – головні течії елліністичної філософії. Їх проблематика визначається змінами у соціально-політичному житті країни, крахом полісних ідеалів. Головна риса філософування – відхід метафізики на «другий» план, перевага надається логіці, риториці, етиці.

Найвидатнішим мислителем елліністичного періоду був **Епікур** (347-271 рр. до н. е.). Головним завданням філософії Епікур вважав створення етики – вчення про поведінку людей, що здатна привести їх до щастя.

Опрацюйте літературу і розкрийте такі аспекти його творчості:

- 1) розвиток атомістичної системи Демокріта;
- 2) філософія як єдність етики, каноніки та фізики;
- 3) вчення про душу.

Спробуйте надати своє тлумачення відомих слів Епікура щодо смерті: «Смерть не існує ані для живих, ані для мертвих, оскільки для одних вона сама не існує, а інші самі для неї не існують».

2. Наприкінці IV ст. до н. е. в Греції формується **стоїцизм**. Його засновником був **Зенон** із Кітіону (336-264 рр. до н. е.). Основна орієнтація цієї школи – етика. Досягненням стоїків вважають також упорядкування філософської системи, що складається з трьох частин – логіки, етики та фізики.

Опрацюйте літературу і розкрийте призначення кожної з цих складових філософії. Порівняйте епікурейську мораль з уявленнями стоїків про основні добродетності. В чому полягають відмінності позицій цих шкіл щодо розуміння свободи, суспільного життя?

3. Засновником **скептицизму** був **Піррон** (360-270 рр. до н. е.). Скепсис за античних часів розумівся як неможливість досягнення істини. Скептицизм заперечував істинність будь-якого пізнання і закликав утримуватись від суджень. Але позиції скептицизму і агностицизму все ж таки відрізняються.

Проаналізуйте зміст 10 тез (тронів) скептицизму, автором яких нібито був Енесідем.

За Пірроном, щастя – це досягнення атараксії (стану душевного спокою й незворушності).

Чи є таке розуміння щастя типовим для античності? Відповідь аргументуйте.

4. Видатні римські філософи – це Сенека, Марк Аврелій, Тіт Лукрецій Кар, Цицерон. Римській філософії в цілому притаманні еkleктика, песимізм, етична проблематика.

Розгляньте погляди представників римського стоїцизму – Сенеки, Епиктета, Марка Аврелія. У чому вбачає сенс життя Сенека? У чому своєрідність етичного вчення Епиктета? Які філософські проблеми цікавили імператора Марка Аврелія?

Тіт Лукрецій Кар розвиває ідеї епікуреїзму.

Що він додає до положень атомізму Демокріта та Епікура? Що є засобом для досягнення щастя за Лукрецієм Каром?

Особливе місце в римській філософії займає Марк Туллій Цицерон. Його внеском у світову історію філософії вважають популярний виклад основних ідей грецької філософії, а також створення латиною науково-філософської термінології.

Як на вашу думку, чому Цицерона називають філософом-гуманістом?

5. Останнім впливовим напрямом античної філософії був **неоплатонізм** (III-V ст. н. е.). Це своєрідна реакція на занепад попереднього філософського мислення, а також на ситуацію соціальної безвиході. Найвидатнішим представником цього напрямку був Плотін (204-270). Якщо загалом оцінювати зміст його вчення, то воно має не науково-філософську спрямованість, а релігійно-містичну. Головний твір Плотіна – «Еннеади».

Розгляньте такі аспекти вчення Плотіна:

- поняття про Єдине;
- генезис світу;
- теорія пізнання;
- етика.

Інші представники неоплатонізму – Порфірій (232-301), Прокл (410-485).

Які ідеї Плотіна отримали розвиток в їх вченнях?

* * *

Підсумовуючи розгляд тисячолітнього розвитку філософської думки, сформулюємо декілька загальних положень. Філософія для життя грецького поліса починається із здивування, милування навколишнім світом, а потім переходить до сумнівів, стає все більш загадковою, не дивлячись на накопичене знання. «Те, що відомо, відомо не багатьом», – писав в «Поетиці» Арістотель. Філософське здивування викликали речі, здавалось би, звичайні, загальноприйняті: світобудова, мислення, закон, краса, добродієність, доля, Бог, душа, порядок, справедливість і т. д. Своєрідність і унікальність античної філософії у тому, що в ній усі ці речі були визначені і розглянуті вперше, і постають вони як проблеми, як поняття і як цінності.

Цей процес всебічного аналізу світу, людини і природи відбувся в античності у двох вимірах: у рамках розбудованої для цього філософської традиції взагалі (тут достатньо нагадати «проблемний підхід» архаїки, «понятійний» античної класики, «ціннісний» – елінізму) і в рамках окремого покоління філософів.

Починаючи з епохи Відродження, античність у різних її аспектах інтенсивно вивчалась і вивчається сьогодні, залишаючись фундамент-

том філософствування взагалі. До **особливих характерних рис античної філософської традиції** відносяться:

- пріоритет універсального над одиничним: людина, індивід, окрема річ у цій філософії являє собою лише «окремих випадок» проявлення загального – світопорядку, закону, роду, полісу (держави) і буття;
- нестабільність понятійного апарату: він постійно оновлюється, наукова термінологія знаходиться в постійному русі й переосмисленні;
- зберігається загальна установка на раціональне, розумне осягнення універсального зв'язку речей і процесів;
- потяг до досконалості є метою усієї філософської рефлексії, оскільки греки були впевнені в тому, що будова космосу прекрасна і розумна.

Антична філософія розпочалась як натурфілософія (фізика), а завершується проблемою особистості в етичному забарвленні. Занепад, руйнація культури, що базувалися на засадах раціоналізму, гармонії людини та космосу, призвели до появи та розповсюдження нових ідей. Зароджувалася ера християнства.

Додаткова література

1. Асмус В.Ф. Античная философия. – М., 1976.
2. Васильев Л.С. История религий Востока. – М., 1989.
3. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов. – М., 1979.
4. Завадская Е.В. Культура Востока в современном мире. – М., 1997.
5. Чанышев А.Н. Курс лекций по древней философии. – М., 1981.